

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA VEACULUI VI E. N. PE TERITORIUL BUCUREȘTILOR

(Săpăturile din strada Soldat Ghivan N.)

MARGARETA CONSTANTINIU și SUZANA DOLINESCU-FERCHE

Publicarea rezultatelor cercetărilor efectuate între anii 1961—1962, de către regretatul arheolog Gh. Cazimir¹, în așezarea din veacul VI e.n. descoperită în strada Soldat Ghivan N., se integrează în acțiunea de valorificare a unor săpături arheologice mai vechi, semnificative pentru reconstituirea vieții materiale și a factorilor care au stat la baza feudalismului timpuriu. Totodată se adaugă pe harta arheologică a orașului București încă o așezare din secolul VI e.n., ce confirmă, prin prezența și prin caracterele culturii ei materiale, intensa locuire a teritoriului de azi al Capitalei, în această etapă precum și unitatea populației autohtone.

Strada Soldat Ghivan N., care a dat numele așezării din secolul VI e.n. descoperită acolo, se află în zona de Nord-Est a Capitalei, în cartierul Fundeni, cartier bine cunoscut prin însemnatele monumente arheologice și istorice aflate pe malurile lacului Fundeni, format din apele râului Colentina, care străbate orașul pe limita lui de Nord. Odinioară lacul era o baltă cu malurile bogate în nisipuri și prundișuri cuaternare, acoperite cu pășuni și păduri seculare ce au oferit condiții prielnice comunităților umane care și-au durat aici așezări.

Marea stațiune arheologică de la Fundenii Doamnei, de pe malul stîng al lacului, cercetată între anii 1957—1958, a dat la iveală o succesiune de așezări din epoca neolitică (cultura Dudești), din epoca bronzului (cultura Tei), din epoca fierului (o așezare dacică din secolul IV e.n.), precum și resturile unei așezări din secolul VI e.n., contemporană cu aceea de la Soldat Ghivan N. Iar în prundișurile unei vechi cariere de nisip de pe str. Ziduri între vii, pe malul drept al lacului, a fost descoperită o așchie de cremene din paleoliticul inferior (cultura Levalloisiană), dovedind că primii oameni care și-au făcut unelte au rătăcit și pe acet loc, unde după milenii s-au aflat și populații geto-dace. Se cuvine a adăuga și două monumente de o deosebită importanță pentru istoria feudală a Bucureștilor : pa-

¹ Gh. Cazimir se referă și la unele descoperiri din str. Soldat Ghivan în *Istoria orașului București*, 1965, p. 57—60. Cercetările arheologice în așezarea de la Soldat Ghivan au continuat și în anul 1963. Din această campanie rezultă ceramica găsită în bordeiul 16/1963. Bordeiul 16 nu apare însă în planul general.

latul Matei Basarab, ale cărui ruine se puteau vedea nu de mult în ostrovul din mijlocul lacului și biserica Fundenii Doamnei, important monument arhitectonic construit de marele spătar Mihai Cantacuzino.

Așezarea Soldat Ghivan, ca și celelalte așezări contemporane, s-a instalat pe un teren unde natura oferea condiții prielnice pentru desfășurarea ocupațiilor legate în principal de agricultură și creșterea vitelor. Pe terasa lacului, locuitorii aveau la dispoziție pășunea, teren fertil pentru agricultură, argilele pentru amenajări gospodărești și olărie, iar pădurea furniza lemnul pentru construcții și de foc. Ea constituia și un adăpost natural, dovadă că așezarea nu este fortificată, situație constatată de altfel la toate așezările din zona bucureșteană. Adăugăm că în anotimpul secetos, pînza freatică de la mică adîncime asigura apa pentru oameni și animale, iar terasa înaltă a lacului ferea așezarea de inundații, cînd apele Colentinei se revărsau. De altfel, rareori localnicii se așezau în luncă, cum este cazul așezării din zona de Nord-Vest a Colentinei, la Străulești-Lunca, unde stratigrafia atestă distrugerea unor locuințe datorită inundației, resturile acestora fiind acoperite de nisip steril. (Un exemplu similar a fost întîlnit și la Olteni — jud. Teleorman — unde cîteva bordeie au fost amenajate chiar în mijlocul luncii inundabile). Folosirea teraselor înalte ale Dîmboviței și Colentinei este pe deplin ilustrată prin așezările² din secolul VI e.n. de la Ciurel, Militari, Străulești-Măicănești, Băneasa („La Stejar“), Fundenii Doamnei, Cățelu Nou și altele.

Terenul pe care s-au efectuat cercetările însumează o suprafață de 2.200 m.p. și face parte dintr-un martor al terasei drepte a lacului Fundeni situat în dreptul str. Soldat Ghivan, paralelă cu malul lacului. Spațiul este limitat spre N—E și N—V de malurile unei foste cariere de nisip, spre S—V de un cartier de locuințe, iar spre S—E de str. Chilei. Pe acest teren, de formă aproximativ dreptunghiulară, au fost trasate 14 secțiuni, secțiunile I, XI, XII și XIV pe axa N—V — S—E, iar secțiunile II—X și XIII pe axa N—E — S—V. În cuprinsul lor au fost identificate 15 bordeie, un cuptor în afara locuințelor și o groapă de provizii.

² Dinu V. Rosetti, *Cîteva așezări de locuințe preistorice din preajma Bucureștiului*, 1932; Sebastian Morintz și D. V. Rosetti, *Din cele mai vechi timpuri și pînă la formarea Bucureștilor*, în *Bucureștii de odinioară*, 1959, p. 33—34; Dinu V. Rosetti, *Siedlungen der Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit bei Bukarest*, Germania, 18, 1934, p. 206—213; Sebastian Morintz și Gh. Cantacuzino, *Săpăturile arheologice din sectorul Mihai Vodă*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea I-a, 1954, p. 333; Gh. Cantacuzino, *Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, în *Bucureștii de odinioară*, 1959, p. 96. Sebastian Morintz și Petre Roman, *Săpăturile de pe Dealul Ciurel*, *Materiale*, 8, 1962, p. 761—767; Suzana Dolinescu-Ferche, *Ciurel, habitat des VIe—VIIe siècle de notre ère*, *Dacia*, NS, XXV, 1979, p. 179—230. Vlad Zirra și Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe cîmpul „Boja“-Militari*, *CAB*, 1, 1963, p. 19—77. Vlad Zirra, *Săpăturile arheologice de la Fundenii Doamnei*, în *Materiale*, VI, 1967, p. 758—764. Margareta Constantiniu, *Așezarea autohtonă prefeudală de la Băneasa („La Stejar“)*, în *CAB*, 2, 1965, p. 77—98. Margareta Constantiniu și Panait I. Panait, *Săpăturile de la Bucureștii Noi, 1960, sectorul Străulești-Lunca*, în *CAB*, II, 1965, p. 11—75; Margareta Constantiniu și Panait I. Panait, *Șantierul Băneasa-Străulești. Cercetările din sectorul Măicănești (1964—1966)*, în *București*, 5, 1968, p. 43—81. Valeriu Leahu, *Raport asupra cercetărilor arheologice efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, *CAB*, 2, 1965, p. 11—75.

Din modul de repartizare a locuințelor se observă că acestea formează trei grupuri: unul de patru bordeie (B. 3, 9, 10 și 13); al doilea de șase bordeie (B. 4, 5, 11, 12, 14, 15) și al treilea compus din trei bordeie (B. 6, 7, 8). În timp ce locuințele din primele două grupuri sînt apropiate unul de altul, cele trei bordeie din grupul al treilea sînt mai distanțate. Fiecare din cele trei grupuri sînt formate de un bordei de mari dimensiuni (B. 10, 11 și 8) în preajma căruia sînt bordeiele mici și mijlocii. În ansamblu, locuințele sînt dispuse în cerc, în jurul unui spațiu liber, situație întîlnită și în așezarea contemporană de la Străulești-Lunca. Și tot ca acolo, la Soldat Ghivan sînt și bordeie răzlețe, B. 1 și B. 2 situate la o distanță apreciabilă la limita de N—E a terenului cercetat. Dar acestea s-ar putea să facă parte dintr-un alt grup de locuințe aflate eventual pe terenul neexplorat din imediata vecinătate a lacului. Amintim că, potrivit observațiilor obținute la celelalte puncte din raza orașului, se deosebesc trei tipuri de așezări: așezări cu locuințe repartizate în mod aproximativ egal în perimetrul locuit (Băneasa — „La Stejar“, Străulești-Măicănești, Militar ș.a.); cu locuințe dispuse în jurul unui spațiu liber ca la Străulești-Lunca; cu locuințe dispuse pe un singur rînd de-a lungul apei ca în așezarea de pe malul drept al lacului Colentina-Pantelimon, de la Cățelu Nou. În toate cele trei tipuri de așezări se remarcă și prezența unor locuințe periferice.

Locuințele din așezarea de la Soldat Ghivan sînt bordeie parțial adîncite în pămînt, adîncimea lor variind între 0,85 m. și 1,14 m de solul actual. Au groapa de formă pătrată sau dreptunghiulară, totdeauna cu colțuri rotunjite. Dimensiunile lor variază, cel mai mic are laturile de $2,50 \times 2$ m. (B. 9), iar cel mai mare are laturile de 5×3 m. (B. 10). Uneori bordeiele au avut intrarea cu gîrlici ca în B. 10 sau cu trepte ca în B. 12. Podeaua era din lut bătătorit, iar acoperișul, probabil din paie, era susținut de pari, fie rezemați pe tălpi de lemn, fie împlîntați în pămînt. În B. 13, de pildă, au fost identificate șase gropi de pari, dintre care trei pe latura vestică și trei pe linia mediană, ceea ce înseamnă că acoperișul era în două ape. În B. 11 gropile de pari aflate în cele patru colțuri proveneau desigur de la un acoperiș într-o apă. Pereții erau din lut pomosit cu paie și lipit pe împletitură de nuiele sau bîrne. Tot în bordeiul 11 s-au găsit bucăți de lipitură de la pereți, peste care zăceau bîrne arse. Întrebuințarea lemnului la construcția locuințelor era curentă, așa cum o dovedesc resturile carbonizate ale lemnăriei descoperite și în celelate așezări din secolul VI e.n.

Toate bordeiele au avut cîte un cuptor pentru încălzit și preparat hrana. În mod obișnuit cuptorul era situat în colțul de N—E al locuințelor, exceptînd B. 7, unde cuptorul era la mijlocul laturii de N. și B. 6 în care, acesta era în colțul de N—V. Plasarea cuptoarelor în colțul de N—E este constatată în mod constant în cele mai multe din locuințele așezărilor din raza orașului, ca și din restul centrului Munteniei, dovedind un obicei comun al locuitorilor din secolul VI. De altfel, însăși construcția cuptoarelor nu se deosebește de la o așezare la alta. Și în așezarea de la Soldat Ghivan, cuptorul din bordei era săpat în calup de pămînt cruțat, de formă rectangulară, fie pe colțul locuinței, fie cu un spațiu liber între el și pereții locuinței. Acest calup, în care se amenaja cuptorul, servea și drept sobă sau loc pentru păstrarea hranei calde. Căldura era mărită și prin aglomerarea de vâlătuci de lut de diferite forme. Sînt nelipsiți în toate așezările din secolul VI și

au fost folosiți și la sprijinirea vaselor în timpul arderii lor în cuptoarele de olar, așa cum s-a constatat la cuptoarele de acest fel de la Dămăroaia, în zona Curtea Veche (Sf. Ioan Nou) și mai departe la Dulceanca.

Cuptoarele din bordeiele de la Soldat Ghivan aveau vatra în formă de potcoavă, rectangulară sau rotună și aparțin la patru tipuri bine cunoscute din așezările bucureștene: cuptorul cu cupolă ca în B. 11, cuptorul cu horn ca în B. 2 și cuptorul cu tavă ca în B. 12. Cel de al patrulea tip este cuptorul adiacent, rotund, cu cupolă, cuptorit direct într-unul din pereți (cel de al doilea cuptor din B. 14). Cel mai bine păstrat a fost cuptorul cu horn, care fiind în întregime amenajat în blocul de pământ viu cruțat a rezistat timpului. Este posibil ca orificiul rotund prezent la acest cuptor să nu fi fost destinate evacurării fumului, ci, să fi constituit un suport pe care să poată fi așezate tăvițele de lut, pentru pregătirea hranei. Are vatra în formă de potcoavă surmontată de un horn puțin înalt și are gura proiectată în afară, ca la cuptoarele de olar. Cuptorul cu cupolă are vatra tot în formă de potcoavă, dar era amenajat în calup de pământ cruțat numai pînă la cupolă, aceasta fiind construită din lut lipit probabil pe împletitură de nuiele care, sub acțiunea focului a ars, rămînînd numai cupola din lut, care cu timpul s-a prăbușit în interiorul cuptorului. Menționăm că toate tipurile de cuptoare au fost la interior căptușite cu un strat de lut. Nici un cuptor de acest tip nu a fost găsit cu cupola întreagă. Cuptorul cu tavă sau gardină are vatra dreptunghiulară iar pereții mai înalți sprijineau tava care inițial a fost lucrată pe o împletitură de nuiele care a ars în timpul folosirii cuptorului. Din tavă se păstrează fragmente descoperite în interiorul cuptorului, căci la fel ca și în cazul cuptoarelor cu cupolă nu s-a găsit nici un cuptor cu tavă „in situ” și nici o tavă întreagă. În schimb, mai bine s-a păstrat cupola cuptoarelor rotunde, ca acela din B. 14 fapt ce s-a observat la cuptoarele de același tip din celelalte așezări similare și se explică prin împrejurarea că erau în întregime cuptorite în perete. Cuptorul rotund din B. 14 aflat pe latura estică în stricta vecinătate a celui alt cuptor a fost folosit concomitent cu acesta, desigur, pentru coacerea pîinii. Un alt cuptor rotund a fost descoperit în afara locuințelor, adăugînd încă o trăsătură comună între așezarea de la Soldat Ghivan și restul așezărilor contemporane. Și tot o trăsătură comună este și obiceiul de refacere a cuptoarelor după folosirea lor mai mult sau mai puțin îndelungată. Cele mai concludente observații au fost obținute la cuptorul din B. 12. Bordeiul cu dimensiunile de 4,30 m. și gropi de pari în cele patru colțuri avea adîncimea de 1,14 m. față de nivelul antic. Intrarea se afla în partea opusă cuptorului și era formată din două trepte săpate în exteriorul bordeiului, indicînd deci un gîrlici. Cuptorul aflat în colțul de N—E, în calup de pământ cruțat, cu vatra în formă de potcoavă, a avut probabil, într-o primă folosire, cupolă. După ce cupola s-a prăbușit, cuptorul a fost refăcut, îngustîndu-se vatra prin scoaterea din uz a unei părți din aceasta și a peretelui din dreapta cuptorului, care a fost înlocuit cu un alt perete ce s-a păstrat, o parte din vatră, rămînînd în afara cuptorului refăcut. Cupola n-a mai fost nici ea refăcută și a fost înlocuită cu o tavă din care un fragment a fost găsit „in situ” pe marginea peretelui nou. Acest mod de reparare a cuptorului este întîlnit numai la Soldat Ghivan, refacerile cuptoarelor, fiind realizate în mod obișnuit, prin reînnoirea vetrei cu lipitură de lut repetată de mai multe ori. Se întîlnesc și cazuri cînd un

cuptor a fost abandonat și s-a clădit un altul alături, ca în așezarea de la Străulești-Lunca.

Ocupațiile locuitorilor așezării descrisă mai sus erau agricultura, creșterea vitelor, precum și diferite meșteșuguri ca torsul, țesutul, prelucrarea lutului și a metalelor, toate dovedite prin inventarul bordeielor cercetate.

Analizând grupurile de bordeie în structura așezării de la Soldat Ghivan, am remarcat existența unor locuințe de mai mari dimensiuni, într-un grup în care restul bordeielor erau de dimensiuni mici și mijlocii. O astfel de grupare ridică problema unei stratificări sociale și a detașării unei autorități în cadrul obștei, cu atât mai mult, cu cât unul din bordeiele mari (B. 10) se deosebește de celelalte prin bogăția inventarului pe care l-a conținut. Bine înțeles, problema nu poate fi rezolvată nedisponind și de alte dovezi care să completeze elementele puține pe care le avem la îndemână. Ceea ce reiese cu prisosință, este similitudinea structurii așezărilor și locuințelor precum și a ocupațiilor care reflectă caractere comune etnico-sociale și materiale ale obștiilor locale din secolul VI e.n.

Inventarul bordeielor a fost format în cea mai mare parte din ceramică alături de care au apărut, într-o proporție redusă, obiecte de bronz, fier, os, piatră, sticlă.

Ceramica. Vasele lucrate cu mâna se remarcă prin marea cantitate a pietricelelor folosite ca degresant, care în cele mai multe cazuri au dat suprafeței vaselor un aspect de mozaic și au împiedicat adeseori modelarea îngrijită a formelor, cu atât mai mult cu cât nu s-a procedat la îndepărtarea pietricelelor de dimensiuni mai mari. Lutul nu a conținut niciodată numai pietricele, ci a fost amestecat și cu nisip, mică și cioburi pisate în proporții variate. Dintr-o statistică aproximativă reiese că 65% din fragmente provin de la vase lucrate din pastă cu o mare cantitate de pietricele, a căror suprafață a fost acoperită cu un strat de lut diluat, dar care, fiind prea subțire, lasă să apară pietricele sub forma unor umflături ce dau un aspect neregulat suprafeței vasului. În interiorul vaselor, finisarea a fost realizată, fie cu degetele care au lăsat urme verticale sau oblice, continui sau întrerupte, fie cu o paletă de lemn ale cărei striuri se observă mai ales pe umărul vaselor. Pe circa 25% din vase s-a folosit pasta cu o cantitate excesivă de pietricele, care apar în relief atât la exteriorul, cât și la interiorul lor. Pasta este insuficient frământată, astfel că uneori pietricelele apar în grup compact, iar în spărtură se desprind cu ușurință. Într-un procent de 10% apar vasele pentru realizarea cărora s-a folosit în pastă foarte rare pietricele și o cantitate mare de nisip cu mica. Au fost modelate prin apăsarea cu degetele, ale căror urme se observă la interior. Suprafața acestor vase este aspră din cauza cantității mari de nisip. Arderea olăriei lucrate cu mâna nu este uniformă, culoarea variind între brună, cenușie, cenușie-roșcată, cărămizie, castanie, de cele mai multe ori determinate de arderea secundară. Forma principală, oala fără toartă, este reprezentată de o largă varietate de tipuri. Sporadic apar forme ca paharul sau tipsia.

Ceramica lucrată cu roata. Fragmentele ceramice lucrate la roată provin în majoritate de la oala de dimensiuni mijlocii, cu pereții groși și fundul subțire, lucrate din lut amestecat cu mult nisip cu paiete de mică, pietricele mici albe, printre care uneori, s-au strecurat și unele mai mari, acestea an-

trenate cîte odată de turația roții au lăsat urme adînci pe suprafața vaselor. Uneori pasta a conținut și cioburi pisate mărunt. Sînt și cîteva fragmente de la oale mai mici, cu pereții subțiri, lucrate dintr-un lut amestecat cu nisip fin și pietricele mărunte. Suprafața vaselor este aspră sau zgrunțuroasă fie cu pietricele vizibile sau mai netedă, dacă aceasta a fost acoperită cu strat de lut diluat. Pe unele fragmente apar la interior urmele lăstate de roată sub forma unor coaste sau caneluri — alte ori suprafața este netedă, după cum s-a folosit roata cu turații rapide sau cea încetinită. Culoarea vaselor este cea obișnuit întîlnită pe vasele lucrate la roată: cafenie, cărămizie sau cenușie mai deschis sau mai închis, deobicei cu pete provocate de arderea inegală. Adeseori, această categorie este ornamentată cu decor din caneluri și mănunchiuri de linii incizate orizontal sau în val. (fig. 1).

*
* *
*

Vom prezenta aici vasele cele mai reprezentative, lucrate cu mîna și la roată. Din bordeiul 4 provine un vas lucrat cu mîna din pastă roșie cu pietricele. Forma este joasă, ușor deformată, avînd două proeminențe alăturate pe umăr (fig. 2/7) și un vas asemănător primului, ca pastă și formă, dar fără protuberanțe (fig. 2/9). Un vas lucrat cu mîna dintr-o pastă cu multe pietre și cioburi pisate prezintă sub buză un supliment de pastă prelungit în jos (fig. 2/8). Tot lucrat cu mîna, o altă piesă dintr-o pastă mai bună, lucrat cu grijă are o culoare fumurie (fig. 2/1). Ambele vase citate mai sus provin din bordeiul 7. Din bordeiul 11 cităm trei vase: un recipient în formă de bol lucrat cu mîna dintr-o pastă conținînd cioburi pisate și mici pietricele. Scund, cu deschiderea largă, vasul are umărul curb, baza ușor albiată poartă urmele pietrișului pe care a fost depus vasul în pasta crudă (fig. 2/6). Alt vas, lucrat la roata rapidă, în pastă cenușie, cu nisip fin, are pîntecele globular, marginea arcuită, cu fațetă interioară, decorat pe umăr cu două caneluri (fig. 3/3). Din același bordei provine un vas lucrat la roată din pastă cenușie cu nisip fin și pietricele, care are perețele mult îngroșat spre fund, gîtul și umărul ornamentat cu caneluri estompate (fig. 3/2). Un vas lucrat la roata rapidă dintr-o pastă de calitate superioară, conținînd nisip, ornamentat pe umăr cu striuri orizontale provine din bordeiul 12, ca și un alt vas cu silueta înălțată, modelat cu grijă, lucrat cu mîna (fig. 2/3). Din bordeiul 14, cităm un vas lucrat cu mîna dintr-o pastă superioară cu nisip fin și cioburi pisate (?) într-un dozaj proporționat; această piesă, după ce a fost acoperită cu un strat de lut diluat a fost netezit cu o măturică ce a lăsat dîre oblice (fig. 2/4). Deși planul bordeiului 16 s-a pierdut, s-a putut totuși recupera o parte din materialul ceramic. Din acest bordei provin mai multe vase. Un vas fragmentar (îi lipsește gura) a fost modelat la roata rapidă, dintr-o pastă de calitate superioară, brună cu pete cenușii, conținînd nisip fin. Un buchet de caneluri decorează vasul (fig. 3/5). Un vas lucrat cu mîna, stîngaci modelat, are o siluetă înaltă și gura deformată (fig. 2/5). Un alt recipient, cu deschiderea în formă de pîlnie are culoarea brună cu pete cenușii și este îngrijit modelat cu mîna (fig. 2/2).

În repertoriul ceramicii, mai menționăm două piese mai rar întâlnite în așezările veacului VI e.n.: *opaiț de lut*, descoperit în bordeiul 5, de dimensiuni mari, care deși foarte rudimentar realizat, imită forma opaițelor de calitate bună, prezente în repertoriul de forme ale ceramicii paleobizantine de la Dunărea de Jos (fig. 4). Opaițul este lucrat din pastă lutoasă, roșcată, cu pete fumurii, grosolan netezit. Are formă ovală, îngustată spre rostrum, care fiind destul de jos, nu permitea ca nivelul uleiului pus pentru feștilă să fie prea ridicat. Nu are apucătoare. A doua piesă, este o lingură descoperită în bordeiul 10, lucrată de asemenea dintr-o pastă lutoasă, bună, de culoare gălbuie cu pete mai închise. Lingura este ovală, avînd o prelungire tubulară, în care se atașa probabil o coadă de lemn (fig. 5).

Amfore. În bordeie au fost descoperite mai multe fragmente de amfore. Remarcăm gura și mînușa unei amfore lucrată din pastă cu nisip și pietricele mari, asemănătoare cu aceea din care au fost lucrate o parte din oalele descrise mai sus. Mînușa atașată foarte superficial, prin lipirea de gîtul și umărul amforei, pare să se fi desprins de perete din vechime. Aceasta este de culoare roșcat-gălbuie, prin contrast cu fragmentul de gît, de culoare roșcată cu pete fumurii, care pare să prezinte și urme de ardere secundară. Pe partea exterioară mînușa are două caneluri adînci verticale. Prin adîncimea lor s-au format muchii îngroșate spre margini. Amfora a fost probabil lucrată de localnici, ca o imitație a importurilor bizantine (fig. 3/1). S-au descoperit și fragmente de la amfore de import.

Din analiza materialului ceramic prezentat mai sus, se pot trage concluzii referitoare la aspectul cultural al unei așezări din veacul VI e.n., care, potrivit observațiilor din timpul săpăturilor, nu a cunoscut mai multe faze de locuire. Nu s-a constatat nici o suprapunere de bordeie, iar în interiorul acestora, depunerile nu indică refacerea lor. Materialul ceramic este același în fiecare bordei, ca pastă, tehnică de lucru și forme, dovădind o unitate rar întâlnită în alte așezări. În olăria lucrată în roata rapidă se constată prezența ambelor tipuri de oală: sveltă, cu corpul alungit, sau scundă, cu corpul bombat, de tradiție provincială romană³, decorată în mod obișnuit cu incizie și caneluri. În categoria ceramicii lucrată cu mîna se constată deopotrivă oalele cu umărul șters, cu corpul alungit, de tradiție dacică, și oalele cu corpul bombat și linia de maximă curbura spre umăr, formă ce descinde din olăria veacurilor III—VI e.n. Remarcabila diversificare a formelor de bază, a pastei și tehnicii de lucru, la categoria lucrată cu mîna, considerăm că se datorează procesului de asimilare a unor elemente migratoare, prezente aici în această etapă⁴.

³ Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII e.n.*, SCIV, 17, 1966, 4, p. 666.

⁴ I. P. Rusanova, *Slavianskie drevnosti VI—IX v.v. Mejdú Dneprom i zapadnám Bugom*, Arheologija SSSR, 1973, p. 5—100; Maria Comșa, *Directions et étapes de la pénétration des Slaves vers la Péninsule Balkanique aux VIe—VIIe siècle (avec un regard spécial sur le territoire de la Roumanie)*, în *Balcanoslavica*, 1, p. 9—28, fig. 2, 4; Maria Comșa, *Quelques problèmes concernant l'unité et les variantes régionales de la civilisation slave aux VIe—Xe siècle*, în *Actes du VIIe Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques*, Prague, 21—27 août, 1966; idem, *Slaves et autochtones sur le territoire de la R. P. Roumanie aux VIe et VIIe siècle de n.è.*, în *Atti dei VIe Congresso interna-*

Mărturie a unui stadiu dezvoltat al torsului și țesutului, în bordeiele de la Soldat Ghivan, sînt numărul important de *fusaiole de lut*. O parte din ele sînt modelate într-o pastă cu nisip asemănătoare cu cea a vaselor (care prin ardere a căpătat o culoare gălbuie), iar o parte este modelată din pastă fină cu nisip mărunt și particule de mică (fig. 5).

Obiectele din os, bronz și fier găsite în bordeie, constituie mărturii ale dezvoltării meșteșugurilor într-o așezare de la sfîrșitul veacului VI e.n. (fig. 5). Fusaiiolele de argilă atît de numeroase, tiparul de piatră, lingura de lut pentru turnarea metalului topit, cosorul și penseta de fier, constituie tot atîtea mărturii ale torsului și țesutului, prelucrării bronzului și fierului (fig. 5).

Într-un studiu privind meșteșugurile, Victor Teodorescu⁵ este de părere că inventarul bordeiului 10 din așezarea de la Soldat Ghivan, unde sînt atestate pentru prima dată unelte în cantitate suficientă, ar dovedi prezența unui atelier artizanal.

*
* * *

Analiza elementelor de cronologie relativă descoperite în așezare, datează aspectul de la Soldat Ghivan în a doua jumătate a veacului VI e.n., probabil în ultimul sfert al acestui veac. Reperul cronologic ne-a fost oferit de o fibulă digitată.

Fibula digitată descoperită în bordeiul 12 se încadrează cronologic în veacul VI e.n. și reprezintă un tip cunoscut în regiunea Dunării de Jos. Din fibula fragmentată (fig. 5) turnată în bronz s-a păstrat placa semicirculară și arcul. Piciorul fibulei este rupt din vechime. Pe placa semicirculară este reprezentat un cadru incizat ce urmărește conturul plăcii. În interiorul acestui cadru apare un decor în relief realizat la colțuri, jos, prin două volute frînte, ce încadrează un dublu motiv spiralic. Conturul este destul de neclar, deoarece chiar în centrul plăcii, bronzul s-a rupt în timpul turnării, rămînînd probabil lipit de tipar. Cele cinci degete dispuse radial pe placa semicirculară au capetele rotunjite și baza cu două inele. Corpul arcuit este scurt, masiv, fiind ornamentat cu cinci caneluri înscrise într-un cadru romboidal. Pe spatele fibulei, placa este netedă și mai păstrează o bucată din baza resortului rupt. Considerînd că ornamentul fibulei din așezarea de la Soldat Ghivan constituie o derivație a motivului spiralic o putem lega tipologic de unele exemplare datate în a doua jumătate a veacului VI e.n. și care au ca decor ornamentația spiralică. Astfel, fibula din așezarea de la Soldat Ghivan face parte din grupul de fibule descoperite în Muntenia⁶, din care un exemplar se află la Muzeul Național de Antichități (provine din Colecția Papazoglu), un altul, analog, a apărut la Vîrtoape⁷ (jud. Teiorman) de data aceasta în Sud-Vestul Munteniei.

zionale delle scienze preistoriche et protoistoriche, Roma, 29 agosto — 3 septembre 1962; Suzana Dolinescu-Ferche, *Ciurel — habitat des VIe—VIIe siècle de notre ère*, în *Dacia*, NS, XXIII, 1979, p. 225—230; Suzana Dolinescu-Ferche, *Les rapports des slaves et des autochtones au Bas Danube (VIe siècle de notre ère à la lumière de l'archéologie et des sources écrites)*, Rapport au IIIe Congrès international d'archéologie slave, tome, 1, p. 171—176.

⁵ Victor Teodorescu, *Centre meșteșugărești din secolele V/VI—VII în București*, București, IX, 1972, p. 77 și bibliografia.

Din Dobrogea provine o fibulă înrudită descoperită la Dervent⁸, în mediu romano-bizantin, într-un nivel datînd din a doua jumătate a veacului VI e.n. La cîțiva metri de locul de descoperire a fibulei, au apărut monede de la Justin II. Și la acest exemplar decorul este o ghirlandă spiralică realizată prin excizare, o linie semicirculară conturînd placa.

Paralel cu grupul de fibule digitate prezentat mai sus, s-a mai găsit pe teritoriul orașului București, tipul de fibule de tradiție romano-bizantină descoperite în nivelul din veacul VI e.n. din așezarea de la Militari-Boja⁹, analoage unei fibule descoperite în stratul romano-bizantin de la Histria¹⁰ în aceeași perioadă și unui exemplar apărut pe teritoriul Iugoslaviei la Mijele¹¹, în Illyricum bizantin.

Alături de așezările datate cu monede bizantine din veacul VI e.n., așezările care pot fi încadrate cronologic pe baza tipului de fibulă, măresc repertoriul descoperirilor ce reprezintă repere sigure de datare pentru siturile în care nu s-au descoperit elemente de cronologie absolută și relativă.

Atît prin definirea fondului de cultură materială și a formelor de economie dezvoltate de comunitățile rurale din această zonă, cît și prin stabilirea trăsăturilor comune ce dovedesc înrudirea aspectelor din centrul Munteniei cu aspectele documentate în alte zone ale spațiului intra și extracarpatic, cercetările bucureștene și-au adus aportul lor însemnat la reconstituirea unei etape a procesului de entogeneză a românilor.

Cercetările din centrul Munteniei au demonstrat că viața comunităților în veacul VI e.n. nu a suferit nici o schimbare esențială în evoluția ei, și care, să lase să se întrevadă o întrerupere bruscă sau o modificare structurală, ca efect al intervenției noilor factori etnici ce au intervenit la Dunărea de Jos în a doua jumătate a veacului VI e.n. : slavii și avarii. Dimpotrivă, cercetările scot la lumină în așezările rurale, numeroase surse materiale ce relevă prosperitatea comunităților autohtone, potențialul economic și cultural al acestui teritoriu, aflat în regimul obștiilor de agricultori, crescători de vite și meșteșugari.

⁶ Dorin Popescu, *Fibeln aus dem Nationalmuseum für Altertümer in București*, Dacia, IX—X, 1941—1944, p. 485—595, pl. 11, fig. 122. Petre Aurelian, *Fibulele „digitate“ de la Histria* (Partea I), SCIV, 16, 1965, 1, p. 67—96; *Fibulele „digitate“ de la Histria* (Partea a II-a), SCIV, 16, 1965, 2, p. 275—289, fig. 2, 1—2.

⁷ Suzana Dolinescu-Ferche, Petre Voevozeanu, *O fibulă digitată descoperită la Vîrtoape*, RM, VI, 1969, 4, p. 354—355.

⁸ Petre Diaconu, *Fibula digitată descoperită la Dervent*, SCIV, XIII, 1962, 2, p. 447—451, fig. 1.

⁹ Mioara Zgîbea, *Fibule din sec. III și VI. e.n. descoperite în săpăturile arheologice de la Militari*, CAB, I, 1963, p. 339—373, fig. 2, 1—2.

¹⁰ Șantierul arheologic Histria, *Materiale*, 4, p. 21, fig. 7 b.

¹¹ Vladislav Popovič, *Les témoins archéologiques des invasions avaroslaves dans l'Illyricum bizantin*, Extrait des Mélanges de l'école française de Rome, Tome 87, 1975, 1, p. 445—504, fig. 2, 7.

¹² Constantin Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, SCIV, 23, 1972, 3, p. 375—415.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DU VIe SIÈCLE
SUR LE TERRITOIRE DE BUCAREST
(Les fouilles archéologiques de la rue Soldat Ghivan N.)

Résumé

L'article synthétise les résultats des fouilles archéologiques effectuées par feu G. Cazimir, il y a deux décennies, dans un établissement rural appartenant à la population autochtone de type roman, qui habitait aux VIe—VIIe siècles n.è., le territoire de la Valachie.

Située sur la terrasse droite du lac Fundeni, dans la rue Soldat Ghivan, l'agglomération couvre une superficie de 2200 m². Les habitations, de forme rectangulaire, partiellement enfouies dans la terre, étaient rangées par groupes restreints autour d'un espace libre. Protégées par une toiture de chaume reposant sur des poutres et des pieux, elles étaient dotées d'un four ovale ou presque carré, creusé dans un bloc de terre aménagé à cet effet à l'intérieur de l'habitation. La voûte du four était parfois remplacée par un plateau en argile ou par une cheminée. Parfois il y avait un deuxième four, circulaire, à la voûte basse, qui servait à la cuisson du pain.

Les divers objets en fer, en bronze et en os, la moule en pierre (pour la confection des bijoux), les fusaioles et les grains du millet trouvés dans les habitations, témoignent que les principales activités de la population se développaient dans les domaines de l'agriculture, de l'élevage et de l'artisanat. Mais c'est la céramique surtout qui a laissé une quantité prédominante de vestiges archéologiques. Les vases mis au jour dans les habitations sont modelés à la main et confectionnés au tour. *La poterie modelée à la main*, par les éléments morphologiques et techniques se rattache à la poterie autochtone dace spécifique aux III—IV siècles, mais la remarquable diversité de cette catégorie céramique et due au processus d'assimilation d'une série d'éléments appartenant à la population slave, présente en ces lieux à l'époque concernée. Pour ce qui est de *la céramique confectionnée au tour*, sa forme et sa technique gardent les caractères de la céramique romano-byzantine.

Grâce à la découverte d'une fibule digitée en bronze, on peut dater vers la fin du VIe siècle, l'établissement de la rue Soldat Ghivan.

LÉGENDES DES FIGURES

1. Fragments de poterie décorée, travaillée au tour.
2. Poterie travaillée à la main.
3. Amphore fragmentaire et céramique travaillée au tour. 1—2 à l'échelle 1/1; 3—5 à l'échelle L32.
4. Lampe confectionnée à la main.
5. Objets en os, bronze et fer.

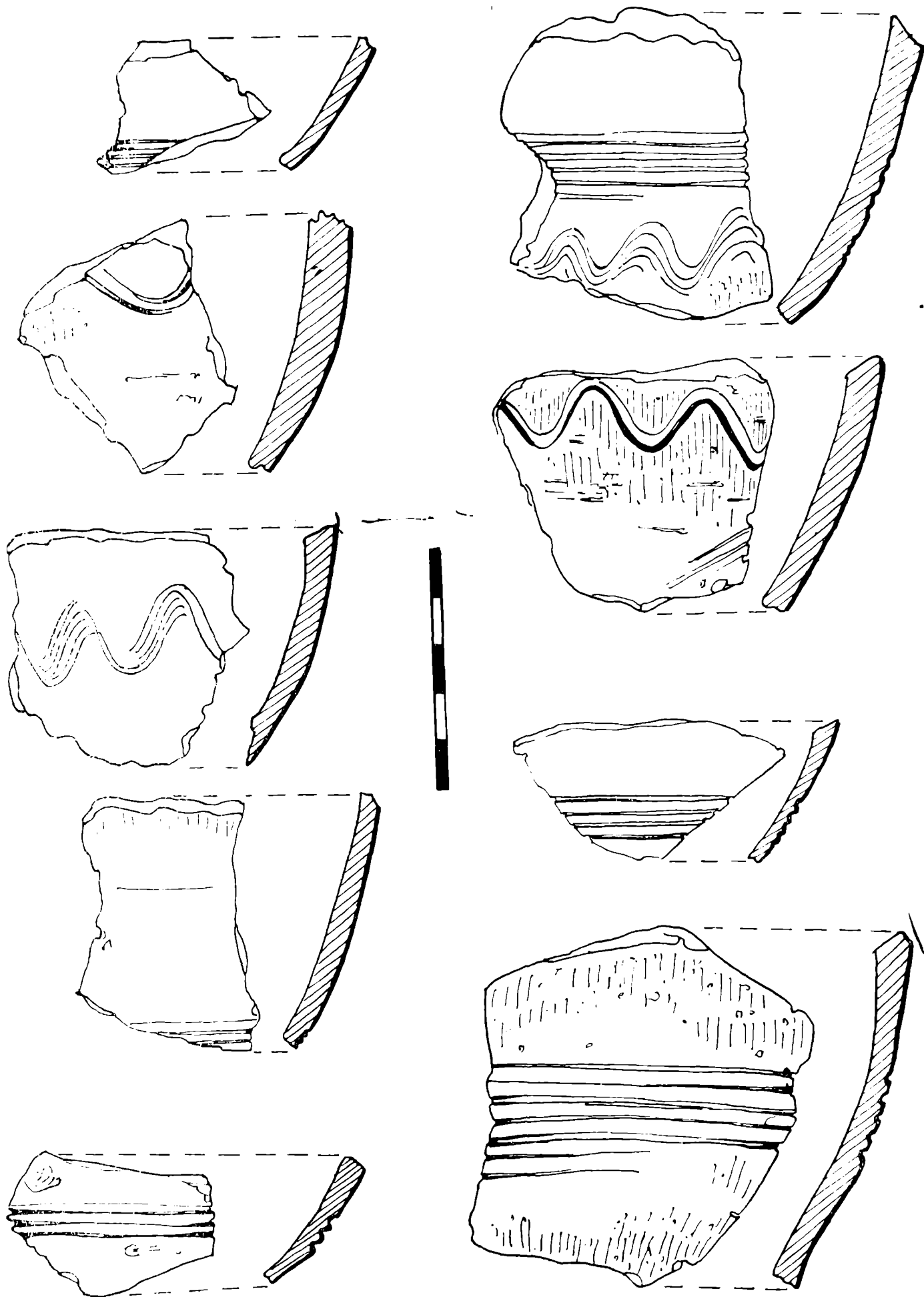

Fig. 1. Fragmente ceramice decorate lucrate la roată.

Fig. 2. Cermaică lucrată cu mîna.

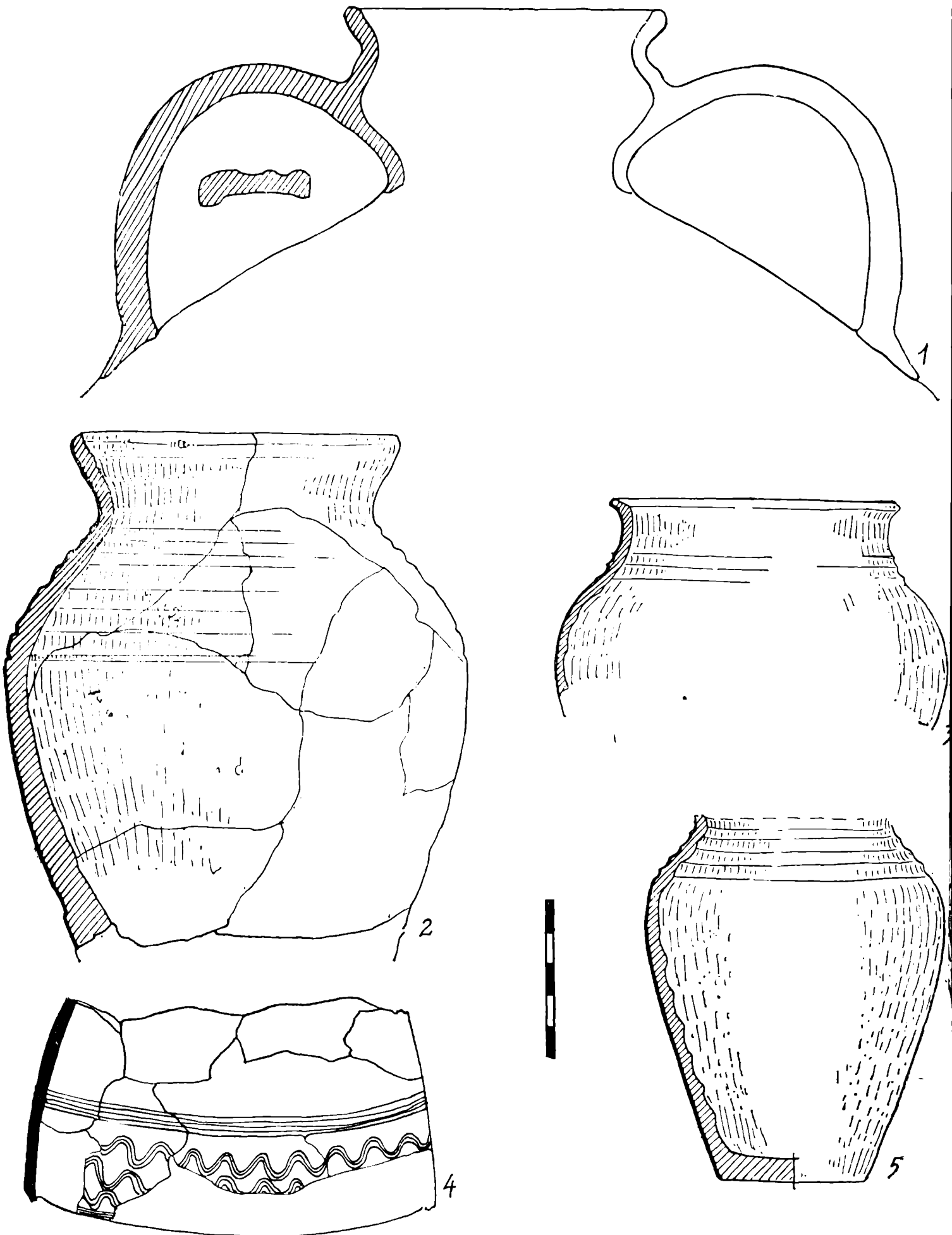

Fig. 3. Amforă fragmentară și ceramică lucrată la roată. 1—2, scara 1/1 : 3—5, Scara 1/2

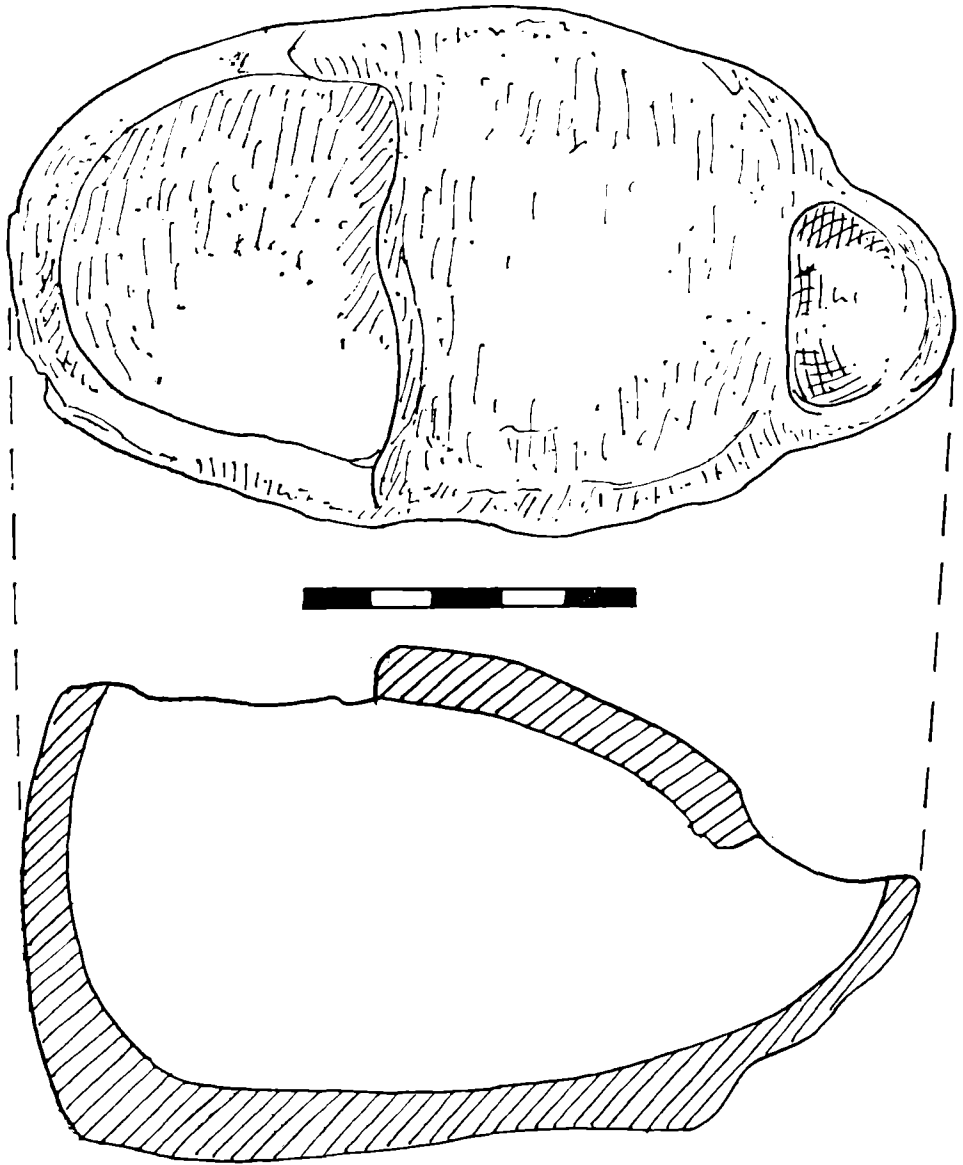

Fig. 4. Opaț lucrat cu mîna.

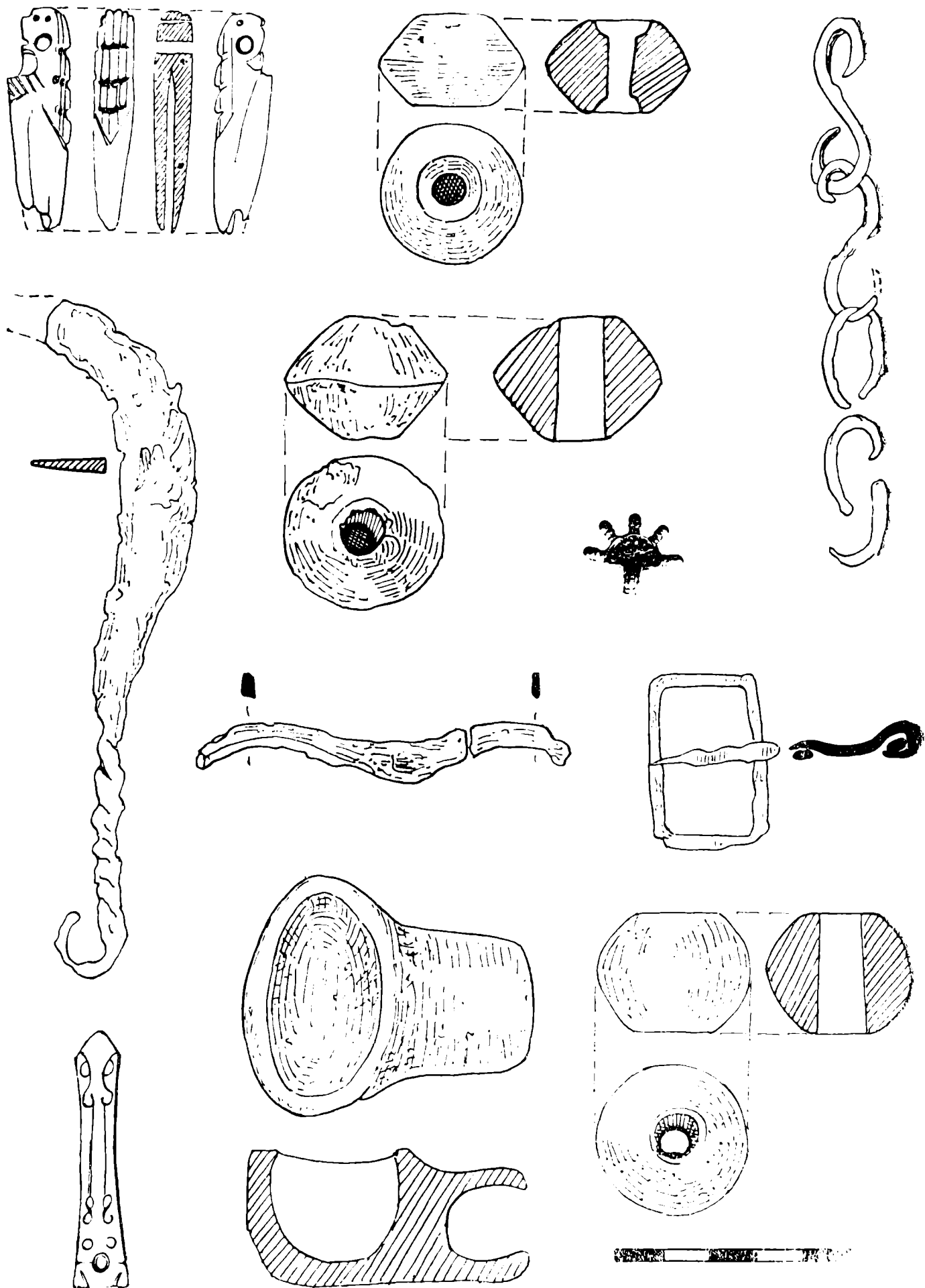

Fig. 5. Obiecte de os, lut, bronz și fier.